

Bányai Szabados Katalin rajza

A SAJTÓ TÜKRÉBEN

- Nagyváradon születtem 1920. március 17-én. Hegedű tanulmányaimat magánúton végeztem. Összhangzattant a helyi zeneiskolában, Dr. Szalay Elemér zeneszerzőtől tanultam. A második világháború után tanulmányaim megszakadtak, majd annak befejezése után a lehetőségek szerint folytattam. Erre az időre maradt az érettségi is. A színház zenekarának több mint tíz évig koncertmestere voltam. Majd az Állami Bábszínház zenei vezetője voltam 1956-1959 között. Ez idő alatt bábopera előadásokat is tartottunk (Pergolesi: Az úrhatnám szolgáló). A bukaresti Nemzetközi Bábfesztiválon zenei kitüntetésben részesültünk. A nagyváradai filharmóniának 1936-tól tagja voltam, ahonnan - a bábszínházban eltöltött éveket leszámolva - egy évvel ezelőtt nyugdíjba mentem (1973. április 1-jén). Az első 13 évet - párhuzamosan a színházzal - a filharmóniánál önkéntes alapon játszottam. Az államosítás után (1949. február 1.) - időnként - a titkári teendőket is elvégeztem ugyancsak önkéntesen. Még egy apróság a filharmóniával kapcsolatban: 3-4 ezer oldalt kottáztam (másoltam) önkéntes munkával, de kb. ennyit másolt a feleségem is, mert abban az időben még nem volt megszervezve az országos kottakölcsönzés, mint ma. Két gyermekem van: lányom férjezett, fogtechnikus. Fiam, a nagyváradai filharmónia mélyhegedűseinek szólamvezetője. Hat évvel ezelőtt szerezte meg művész-tanári diplomáját Iași-ban. Cikkeim a Fáklyában, Crișanában és a Művelődésben jelentek meg.

- *Remélem, egy ilyen beszélgetés nemcsak a szakembereket - természetesen elsősorban őket -, hanem tágabb értelemben olyanokat is érdekel, akik szívesen olvasnak Nagyvárad művelődési múltjáról.*

- Városunk zenetörténetével sajnos, kevesen foglalkoznak. De mégis voltak olyanok, akik nem hátráltak meg a kutatással

járó nehéz és fárasztó feladattól, ilyenek voltak: Bunyitay Vince, K. Nagy Sándor, Naményi Lajos, Sebestyén Ede, Vágó György stb. Bár nem törekedhetünk teljességre, de a felsoroltakból magasan kiemelkedik Bunyitay Vince, korának jeles történésze, aki egész életét és munkásságát arra összpontosította, hogy Nagyváradról minél többet megtudjon, s e céljának érdekében, Európa legjelentősebb könyvtáraiban és levéltáraiban igen eredményes kutatásokat végzett.

- *Még mielőtt e rövid bevezetést befejeznénk, talán nem lenne érdektelen, ha röviden megemlíteném, hogy van egy olyan felfogás is, mely szerint az igazi kultúra ott kezdődik, ahol az emberekben a hagyománytisztelet frissen él. Persze, ilyenről beszélni vagy csak említeni is szinte közbély. Fontossága miatt azonban, bármennyire unalmasnak tűnhet sokak előtt, érdemes és fontos, néha-néha legalább megemlíteni.*

- Erre a fogas kérdésre, őszintén meg kell mondanom, nem szívesen válaszolok, mert tudom, hogy amit mondani fogok, részben fedí a valóságot és nekem, aki ezzel a problémával évtizedek óta foglalkozom, illene pontos választ adnom. Persze nem azért húzódozom a válasszal, mert talán kételyeim lennének, hogy túl sokat mondanék, hanem már előre azt sajnálom, hogy mostani ismereteim szerint kevesebbet kell mondjak, mint ami a valóságban van. Ezért nem sajnálom az időt a kutatásra, és úgy igyekszem tanulni, mint egy kisdíák, hogy ebben a problémában minél teljesebbé tegyem ismereteimet. Íme az az év, amiről már tudok valami határozottat mondani: 1199. Ugyanis, ettől az évtől már sikerült összeállítanom egy névsort, a városunkban működött éneklőkanonokokról, 1557-ig. Talán, nem lesz érdektelen itt megemlíteni, hogy az éneklőkanonokok a zenetanári és a karmesteri feladatokat látták el, és így vették ki részüket a zenei élet irányításában. Különben erről a témáról már írtam egy cikket, de még nem jelent meg.

- *Mivel a XII. század végéről most beszéltünk, tud valamit a XI. századról is?*

- Igen. A XI. században már működött itt énekiskola, de erről a problémáról városunk szülötte, Csire József zeneszerző tud bővebbet - aki a bukaresti Ciprian Porumbescu Zenei

Főiskola tanára –, mivel városunk zenei oktatásának történetével foglalkozik. Csak örülhetünk, hogy ezt a hatalmas munkát ilyen felkészült szakember végzi.

1557 egy korszaknak a záróköve és egy újabbnak, most a reformációnak témája az akkori nagyvárad református főiskola története, melyben külön fejezet foglalkozik a főiskola zenei életével. Az addig elért eredményeket egycsapásra gemsemmisítette a török támadás. A 32 évi megszállás után, 1692-ben a fejlődés – ha lassan is –, de megindult. A mai Nagyvárad alapjait az 1700-as évek első évtizedeiben rakják le. Az évszázad közepére az általános fejlődéssel már a művelődési élet is kezd magára találni.

1760-as évekkel zenei múltunk egyik legszebb fejezetéhez érkeztünk el, amikor is itt fejtették ki rendkívüli munkásságukat Michael Haydn és Karl Dittersdorf, a két kiváló zeneszerző. Itt tartózkodásukkal kapcsolatban több téves dátumot kellett korrigálnom, amit zenei lexikonok és olyan szakemberek, akik zenei írással foglalkoznak, hibásan közölnek. Az is tévedés, hogy a mai szép Barokk-palotában – ahol ma Múzeum van – valaha is hangversenyezett volna Haydn és Dittersdorf. Ugyanis, ez az épület akkor még nem volt kész.

- E jelentős és eseményekben gazdag évtizedről, érdemes egy kissé bővebben beszélni.

- Különben e témáról cikkem jelent meg a Művelődés 1970. januári számában. Igyekeztem alkalmazkodni a cikkhez, hogy ne bocsátkozzam ismétlésekbe. Michael Haydn zeneszerző személyes megjelenése – Patachich Ádám jóvoltából – szerencsés véletlenként emelkedik ki Nagyvárad kultúrtörténetében. E kiváló alkotóval kapcsolatban csupán azt szeretném megemlíteni, hogy 1760-ban, amikor idekerült, új környezetében zavartalanul komponálhatott. Több jelentős mű készült el már az első évben: Szimfónia, B-dúr hegedűverseny, Kettős-verseny (brácsára és orgonára zenekari kísérettel). Dacára annak, hogy az akkori Várad rohamosan fejlődött, de a fényes Bécshez szokott művészek mégis kevés volt és elvágott innen. Két év után, 1762-ben elfogadta a salzburgi meghívást és ott telepedett le. E városhoz haláláig hű maradt.

Karl Dittersdorf 1764-ben került Váradra, de részére – mindenféle szempontból – több lehetőség kínálkozott, már csak azért is, mert ő öt évet élt Patachich udvarában. Az is előnye volt, hogy folytathatta a Haydn által megkezdett munkát. Ő már nagyobb zenekarral rendelkezett. Zenekarának létszáma elérte a 34 főt. Hogy az általa vezetett együttes valóban komoly is volt, mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy zenekarában 12 olyan hangszeres művész is volt, akik mindig készen álltak szóló szereplésre, hogy zenekari kísérettel vagy egész estét betöltő szonátaesttel bármikor pódiumra léphessenek. A zenekar létszámával kapcsolatban – összehasonlításként – talán nem lesz érdektelen, ha megemlítjük, hogy Európa egyik legrangosabb zenekara, a lipcsei 1743-ban 16 taggal indult, és e létszámban a hivatalos muzsikuskok mellett diákok is részt vettek, s így alakult ki a tizenhatos létszám. Igyekezem azonban gyorsan megjegyezni, hogy ez a létszám tiszteletreméltó, mert akkor Európa-szerte több kisebb zenekar is működött igen szép eredménnyel. Az akkori zeneszerzők kb. ilyen együttesekre komponáltak. Maradjunk még egy pillanatig Lipcsénél. Vagy talán még érdekesebb lesz, ha Drezdára hivatkozunk. Ugyanis a jó drezdaiak zenekaruk történetét onnan számítják, amikor még ilyen nem is volt, vagyis zenekar helyett csak orgona kísérte a kórust. Jegyezzük fel a dátumot: 1584. Itt ismét nagyon gyorsan meg kell mondanom, hogy mélységes tisztelet diktálja részemről e sokat mondó példát.

- *Az ilyen lelkes lokálpatriotizmus juttatja eszembe a mi színházunkat. Beszélgetésünkben tökéletesen beiktatható a sok operaelőadása miatt.*

- De maradjunk még egy keveset Dittersdorf koránál. Az az öt év, amit a város falai között töltött részére is a többirányú fejlődés lehetőségét jelentette. Zeneszerzői tevékenységét semmi sem gátolta. Mi sem bizonyítja jobban, mint a szép számmal itt készült művei. A rendszeres hangversenyek mellett, hetenként kétszer – vasárnap és kedden – hegedűművészi ambíciójának is hódolhatott. Az oratóriumok betanítása és dirigálása után, már csak egy lépés volt az opera. Kenyéradó gazdája jóvoltából azt is elérte. Színtársulatot szervezett és az egész színház vezetését kedvenc zeneszerzőjére bízta. Talán, itt lenne

jó, ha gondolatainkat összekapcsolnánk a mi színházunkkal. Tekintettel arra, hogy Kelemen István, a színház irodalmi titkára, aki színházunk történetét írja – doktori értekezéseként –, megemlítem Önnek, hogy nem helyes a nagyváradi színház történetét 1798-tól számítani, amikor tudjuk, hogy előtte már német és francia társulatok megfordultak városunkban. Nem beszélve arról az évekről, amikor Patachichnak saját színháza volt. Hivatásos énekesekkel operaelőadásra is sor került. Azt, a korábban iskolai színjáték is virágzott városunkban, talán számíthatjuk előzménynek, alapnak. De az ilyen rendkívül fontos kultúrtörténeti eredményt, mint Patachich színházát figyelmen kívül hagyni, nem volna helyes részünkről. Az is tény, hogy ebben a színházban szólalt meg Dittersdorf első operája, *Amore in Musica* címmel, amit itt írt Váradon 1767-ben. Különben, azt is jelentős zenetörténeti eseménynek könyvelhetjük el, hogy ez a vígopera volt városunkban az első operaelőadás.

E rövid kitérő után, mielőtt elbúcsúzunk a XVIII. századtól, Dittersdorftól és humanista beállítottságú gazdájától, aki mindig tanújelét adta művészetek pártolásának és soha nem sajnálta az áldozatot, hogy udvarában minél többféle művészet adhasson környezetének. Csak azt sajnálhatjuk, hogy ez a szép és eredményekben gazdag évtized 1769-ben egy rosszindulatú feljelentés, áskálódás miatt véget vetett egy igen jelentős művelődéstörténeti korszaknak.

Az évszázad végére és különösen az 1800-as évek harmadik évtizedétől a zenei adatok egyre bővülnek az operaelőadásokkal. 1828-ban, öt hónap alatt, augusztustól decemberig harminc operaelőadás volt, Mozart, Grétry, Méhul, Weber, Boieldieu, Ruzitska, Reossini, és mások műveiből. A zenekedvelő közönség mindig igényelte a jó operaelőadásokat és szinte nem tudott meglenni nélküle. Az állandó vendégtársulatok, ha nem tudtak komoly és változatos operaelőadásokat tartani, gyakran megesett, hogy a közönség nem támogatta előadásait. Különben, ha támogatásra méltó előadások voltak, a látogatottságra nem volt panasz. Versenyeztek is a társulatok, hogy Váradot elnyerjék, elsősorban a nyári évadra.

A következő évtizedekben feltűntek színpadjainkon: Auber, Bellini, Donizetti, Meyerbeer, Flotow. Az ötvenes évek elejétől Erkel, Verdi, Gounod, Mascagni, Leoncavallo, Hubay, Bizet. Mellettük pedig a többi divatos szerzők műveit is bemutatták.

1900-tól, a kőszínház megnyitásával, új korszak kezdődött az operajátszással. A színháznak saját operarészlege volt. Ha hiány mutatkozott, vendégénekesekkel pótolták. A vendégek között gyakran élvonalbeli énekesek is meghívást kaptak (Burian, Alberti). 1907-től sorra bemutatásra kerültek Puccini alkotásai. Talán mondanom is felesleges, hogy milyen őszinte, nagy sikerrel. Sajnos, 1924-ben megszűnt az operatársulat. Az utolsó operaelőadás D'Albert: Hegyek alján című előadása volt. Azóta, ismét vendégszínházak pótolják, ezt a feledte hiányzó műfajt. Azért is sajnálhatjuk, hogy nincs operánk, mert a komoly zenének ez az első lépcsőfoka. Egy olyan értékes műfaj, ahol a zenekedvelő egyszerre három művészetben gyönyörködhet: irodalom, zene, képzőművészet.

- *Szólisták?*

- Ha itt mind felsorolnám azokat a kiváló szólistákat, akik nálunk hangversenyeztek, nagyon hosszú névsort kellene összeállítanom. Ez, nem is lehet célunk, s így kérem, elégedjen meg egy néhány kiváló egyéniséggel: Sarasate, Wieniawski, Joachim, Pablo Casals, Bartók, Enescu, Dohnányi, Alessandrescu, Grozavescu, Basilides, Hubermann. Az élő művészek közül nem említek senkit, mivel a múltból beszélünk.

- *Román kapcsolatok?*

- Amit az előbb elmondtam a szólistákkal kapcsolatban, az erre a kérdésre is vonatkozik. De próbáljunk kevésbé közismert eseményeket tárgyalni. 1914. február 26-án a nagyváradi Hilaria-kórus hangversenyt adott a Kereskedelmi Csarnok dísztermében. Vezényelt Nicolae Piru. Közreműködött: Plopu Delia, ének, Hosszu Nóra, Dr. Zigréné zongorán és a helyi honvéd zenekar szimfonikus zenekara. A műsor egy Román fantáziával kezdődött, amit a zenekar adott elő. Sajnos, nem tudom ki írta a művet. Második számként a vegyeskar Vidu- és Dima-műveket énekelt. III. szám Chopin, Verdi, Liszt és Brediceanu műveit zongorázta Hosszu Nóra. IV. szám. A kórus két Muzicescu-

számot énekelt. V. szám. Plopu Delia Rossini és Massenet egy-egy áriáját interpretálta Dr. Zigréné zongorakíséretével. Befejezésül, Gh. Dima: Mama lui Ștefan cel Mare szólalt meg, a kórus és a honvédezenekar előadásában. Úgy tudom, hogy ez az előadás bemutatóként hangzott el Nagyváradon.

A következő történet, amit el szeretnék mondani, 1923. november 21-én játszódott le. Ezen a napon hangversenyezett George Enescu a kiváló hegedűművész. Mivel akkor nap a színház operatársulata Gounod: Rómeó és Júlia című operáját játszotta felújításként - a múlt században ment legutóbb -, sokan attól féltek, hogy a közönség meg fog oszlani Enescu és az opera miatt, s így kevés közönségre lehet számítani mind a két rendezvénynél. A tények az ellenkezőjét bizonyították. Zsúfolt nézőtér gyönyörködött mind Enescu játékában, mind a színház előadásában. Befejezésül, még egy lényeges kultúrtörténeti eseményt is el szeretnék mondani: Enescu, 1927. január 13., 14., és 16-án ismét hangversenyt adott városunkban. Persze, mind a három műsor különböző volt. De a harmadik estnek, 16-án zenetörténeti jelentősége volt. Nemcsak az ő zeneszerzői munkásságában bír rendkívül nagy jelentőséggel, hanem az egész román zenetörténetben is határkő a III. szonáta zongorára és hegedűre. Ugyanis, ebben a szonátában szólal meg úgy a román folklór első alkalommal, ahogy előtte még soha. S ennek a fontos alkotásnak az ősbemutatója Nagyváradon volt.

Ismeretlen riporter

30 éve gyűjti

Van Váradon egy egyedülálló zenei gyűjtemény, amelyet több évtizedes munkával hozott össze egy áldozatos muzsikusz ember: Thurzó Sándor.

- Mi volt a célja vele?

- Szeretem, és büszke vagyok Várad zenei hagyományaira. Arra készülök, hogy majd ha együtt lesz a teljes anyag, megírom a város zenei monográfiáját. Aztán gondolok egy zenei múzeumra is, amely összegyűjtené a dokumentumokat.

Thurzó Sándor harminc éve gyűjti a váradi zenei élet adatait. Birtokába jutott 900 éves zenei feljegyzéseknek, megvan például a jegyzéke az 1100-as évektől (négy évszázadon át) az itt működött karmestereknek és zeneigazgatóknak. A polcokon – körben a szobában – zenei adattárak, korok zeneéletét feldolgozó tanulmányok, egy-egy sok utánajárással megszerzett kötet, amelyre egy másik kötet bibliográfiája hivatkozik, s amit újabb utalás és újabb utánajárás követ.

Nem tudtam, mit kezdek el, mikor a gyűjtésbe fogtam – mondja Thurzó Sándor –, Ennek vége-hossza nincs, de abba hagyni sem lehet. Mert utólag visszanézve, mit ér a még oly gazdag zenei élet, ha az irodalom elfelejtette regisztrálni.

Nyitogatja a fiókokat, dobozokat, bontja a kötegeket, lapozza a dossziékat. Íme néhány dokumentum, adat – sorrend nélkül, ahogy taláломra hozzányúlunk:

Jegyzék, amely feltünteti az összes váradi hangversenyek időpontját 80 év óta; Bartók levele volt tanítványához, a pár évvel ezelőtt elhunyt Szalay Stefániához; aláírásos műsorfüzet Enescu kézjegyével. Enescu nyolcszor volt Váradon, tizenegy koncertet adott. Egy 1928. január 9-én keltezett hivatalos köszönőlevél abból az alkalomból fejezi ki a város elismerését, hogy Vomácska József (Dvorák növendéke volt Prágában) 16 éve működik karmesterként Váradon. Ezután is hosszú évekig ő volt a karmester. A XIX. század eleji váradi opera-kultúrára vonatkozóan teljes műsor- és szereplőnévsort őriz.

A váradiak olyan operabarátok voltak, hogy már 1827-ben kőszínházat akartak építeni, jó akusztikájú, méltó épületet a rangos előadásoknak. Az akadályt Lajcsák püspök tiltakozása jelentette, aki nem lehetett valami nagy híve a műzáknak.

Különösen megsokasodtak a gyűjtésre alkalmas dokumentumok az újság megjelenése (1868) után. Thurzó Sándor minden fellelhető kollektióból kimásolta, vagy lefényképezte a zenei vonatkozású cikkeket. Érdekes háborúról vallanak ezek a beszámolók az opera és az operett között, amelyből az utóbbi került ki győztesen. De hogy a komoly zenének is megvolt a közönsége, a hangversenypódiumnak pedig a rangja, azt bizonyítják az alábbi adatok: Váradot nem kerülték ki a világ-

nagyságok. Egyetlen évben, például 1877-ben két világhírű muzsikus játszott Váradon: Sarasate és Wieniawski. A helybeliek igyekeztek lépést tartani a világ eseményeivel. Ugyancsak 1877-ben, három évvel az olaszországi bemutató után, Váradon is bemutatták Verdi Requiemjét.

A tájékozott gyűjtő kiegészíti az adatokat:

- Nem volt ez a város vidéki rangú. Ide mindig lehozták a nagy művészeket. Az első világháború után hangversenyezett itt Pablo Casals, az akkori kereskedelmi csarnok nagytermében. Ez akkor legalább olyan nagy esemény volt, mintha ma Maria Callas jönne el. Egyébként - ha a gyűjtőnek illik hangot adnia saját véleményének - én a művésszel nem szívesen társítom az anyagiasságot. Az olyan művészeket szeretem jobban, mint amilyen Enescu volt, aki azt tartotta jutalmának, ha a közönség, vagy legalább is egy része együtt érezte vele a muzsikát.

1949. február, a filharmónia államosítása óta, megtalálható Thurzó Sándor gyűjteményében minden váradi hangverseny és zenei rendezvény plakátja. Sok száz fénykép őrzi hazai és külföldi szólisták vendégszereplésének emlékét, autogramot, műsorfüzetet, - csak a példás rend magyarázza meg, hogy lehet ekkora halom papírt egy kislakásban elraktározni.

Nézzük a fővárosi filharmónia százéves fennállása alkalmából kiadott kötetet.

- Nem siettetni ez az elhatározását, hogy hozzákezd?

- Még nincs együtt az anyag. Még időre van szükségem.

RÉSZLETEIBEN azonban már feldolgozott egy-egy korszakot a város zenei múltjáról. Vajon folyóiratainkban nem kaphatna helyet?

(Fáklya, 1969. január 19.)

Bihari Anna

Mi adhat értelmet az életnek?

Mi adhat értelmet az életnek? A sikeres alkotás mellett a jó munka, a másokért élni tudás. Thurzó Sándor ilyen szolgálatot is jelentő zenetörténeti búvárkodással foglalkozik immár több mint három évtizede. A nagyváradi filharmóniától ment nyugdíjba. A zenekarnak kereken tíz éven át koncertmestere volt, a bábszínháznak három évig zenei vezetője. Sokfajta önkéntesség kíváncsoznék a fősorolásba, de csak egy-kettőt említek: a filharmóniánál 13 éven át önkéntes alapon játszott, hosszabb ideig ugyancsak fizetés nélkül látta el a filharmónia titkári teendőit, s közben – nem lévén még megszervezve a kottakölcsonzés – mintegy négyezer oldal kottát másolt le, fizetés nélkül. Ezt csak azért említem, hogy jelezzem vele: Thurzó Sándor megszállottja a zenének, s mindannak, ami a zenével kapcsolatos. Ez a megszállottság hurcoltatja vele évtizedek óta a „cetliző táskát”, s teszi képessé, hogy szinte naponként órákon át régi könyveket böngésszen.

- *Várad zenei múltjával igen kevesen foglalkoztak. A kutatók csak egy-egy részletükről írtak. Munkásságuk azonban (logikusan) fölveti azt a kérdést is, hogy az általuk megírt események közötti évtizedekben mi történt, honnan számítható Várad zenei életének kezdete?*

- Erre nehéz határozott választ adni, hiszen a középkori följegyzések elkallódtak, vagy csak nagyon nehezen hozzáférhetőek. Mégis kínálkozik egy biztos táppont, az 1199-es esztendő, ugyanis ebben az évben már volt Váradnak éneklő kanonokja.

- *Úgy tudom, kanonokok őrizték meg a gregorián énekeket, adták tovább és fejlesztették. Munkájuk fontosságát csak akkor értékelhetjük eléggé, ha tudjuk, hogy a gregorián énekek egyrészt állandóan népzene elemekkel színesedtek, s így az európai zenének egyik legfontosabb elemévé váltak. Ki az első váradi éneklő kanonok?*

- Nagyon stílusosan az első kanonok nevét csak „M” betűvel jelölik, mintha a homályból, a félig homályból indulna el az a folyamat, amely aztán lényegében lerakta a zenei műveltség alapjait Nagyváradon. Sikerült maradéktalanul összeállítanom 1557-ig bezárólag az éneklő kanonokok névsorát. Valójában

zenészek voltak, zenetanári és karvezetői feladatokat láttak el, ilyen módon voltak a zenei élet irányítói. Ám szeretnék itt még egy dolgot hangsúlyozni: a zenei életnek már a XIV. században lehetett egy másik vonulata Váradon. Bebizonyított tény, hogy a városban már ekkor működött énekiskola. Erről a témáról azonban jóval többet tudna mondani Csire József zeneszerző, a Ciprian Porumbescu Zeneművészeti Főiskola tanára, aki már hosszabb ideje foglalkozik a nagyváradi zenei oktatás történetével.

- *Az 1557-es év Varkoch Tamás bevonulását jelzi a váradi várba: a Habsburgoktól foglalta vissza. Várad zenei élete szempontjából mit jelentett ez a folyamat?*

- Sajnos a korszak szinte minden tárgyi emlékét elsöpörte a török megszállás, s az ezerhétszázas években majdnem mindent előlről kellett kezdeni.

- *Szerencsére nem akármilyen szinten. Két jelentős zenész egyéniségre gondolok.*

- Valóban, amit Michael Haydn és Karl von Dittersdorf teremtett, alkotott Váradon, az már a város modern zenei életéhez tartozik. Ők nemcsak muzsikuskok, de mindmáig élő zeneművek alkotói is voltak, sőt műveik közül nem egyet itt komponáltak. Persze velük kapcsolatban is akad téves adat, éppúgy, mint más vonatkozásban is.

Többször leírták róluk, hogy az „új püspöki palotában”, a mai múzeumban muzsikáltak, holott ez nyilvánvaló tévedés, hiszen már mindketten eltávoztak Váradról, amikor a Barokk-palota elkészült. Michael Haydn, Joseph Haydn testvéröccse 1760-ban jött, két évig maradt. Mindmáig csak kevesen tudják, hogy egyik szimfóniáját itt komponálta, hogy Váradon született B-dúr hegedűversenye és zenekari kíséretre írt Kettős (brácsa és orgona) versenye. Ezeket a versenyműveket természetesen nem csupán egyszeri előadásra komponálták. A rendszeres hangversenyekről pontos adataink vannak.

- *Amennyire tudom, nagyobb hatása mégis Dittersdorf-nak volt. Ami bár lehetséges, hogy a nevéhez kötődő legendák miatt gondolunk rá gyakrabban. Kicsit Juricskai Kató miatt is.*

- Előfordulhat. Mindenesetre Dittersdorf 1764-ben érkezett Váradra, és öt éven át nemcsak karnagy- és zeneszerzőként

működött, de az első váradi színház vezetője is volt. Készen kapott nem keveset abból, amit Haydn megteremtett. A zenekart rövidesen 34 főre növelte, amivel a váradi zenei élet mindeképpen az európai élvonalba került, hiszen korabeli adatok szerint a lipcsei zenei együttes 1743-ban mindössze 16 taggal alakult.

Vegyük mindehhez hozzá, hogy a váradi zenekarban 12 olyan hangszeres művész talált alkalmazásra, akik szonátaestek alkalmával szólistaként szerepelt. Az itt töltött öt esztendő a zeneszerző számára is több irányú fejlődést hozott. A rendszeresen, hetenként kétszer – kedden és vasárnap – tartott hangversenyek dirigálása mellett, gyakran szólistaként is föllépett. Oratóriumokat is betanított, de mindezeknél talán fontosabb, hogy zenészei számára műveket komponált, mégpedig olyanokat, amelyek ma is szerepelnek a zenekarok műsorain. Váradon komponálta Iupiter sacra Iovis és Isaac figura redimioris című oratóriumát. Itt keletkezett több szimfóniája és versenyműve, néhány kamarazenei alkotása és színpadi zene mellett A Metastasio szövegére írt Amore in musica című operája. Ehhez az operához kötődik Juricskai Kató iránt érzett szerelme. Ugyanis miután a leány kezét Patachich püspök közbenjárására sem nyerte el, felejteni ment Bécsbe, ott hallotta az opera egyik olasz változatát, s miután hazajött, megírta ezt a nagyszerű művet.

- *Az előbb azt mondta, hogy Patachich udvarában színházat is szervezett...*

- Megint csak másokra kell hivatkoznom. Ebből nyilván többet tud Kelemen István, aki Várad színháztörténetéről írta doktori értekezését. Én csak azt mondhatom, amire szinte mellékesen figyeltem fel. Sebestyén Edének 1929-ben megjelent tanulmányára gondolnak, amelyből részleteket közölt a *Nagyvárad* 1929. november 24. száma. Sebestyén levéltári anyagra támaszkodva állapította meg, hogy Dittersdorf színházat is vezetett Váradon.

Két darab címét is említi, az egyik a Szibilla asszony nem iszik bort, a másik a Halottak birodalma. Mindkét darab világi tárgyú vígjáték. Okkal tekinthetnők 1764-et Dittersdorf Váradra érkezésének évét, az állandó váradi színjátszás kezdetének. Épp kétszázöt év múlt el e kezdet óta. A színházi előadások iránti igényt, eléggé bizonyítja, hogy megfordultak itt olasz és német

társulatok is, a legtöbbször persze zenés darabokkal. Egyébként hadd említsem, hogy Dittersdorf operáját 1767-ben írta, s még abban az évben be is mutatták. Külön érdekessége a bemutatónak, hogy ez volt Váradon az első operaelőadás.

- *A Dittersdorf keltette igény is magyarázza, hogy a XIX. század elejétől egymásnak adták itten a kilincset az operatársulatok. Kiknek az operáit láthatták a váradiak?*

- Engedtessék meg egyetlen évre utalnom. 1828 augusztusától decemberéig, alig öt hónap alatt nem kevesebb, mint harminc operaelőadásban gyönyörködhettek a váradiak. Elképesztően magas ez a szám. A szerzők pedig: Mozart, Grétry, Méhul, Weber, Rossini. Várad zenei múltjában nagyon nyomósan esik latba az opera, annak ellenére, hogy a városnak csak 1900-tól volt saját társulata. Nem érdektelen talán megemlíteni, hogy Váradon volt Ruzitska József: Béla futása című operájának a bemutatója. A Kótsi Patkó János librettójára készült zenemű az egyik legrégebb ismert opera, mindenesetre az első, amelynek kottája fennmaradt. Igaz az operát Kolozsváron komponálta Ruzitska, de a bemutató bizonyíthatóan Váradon volt. A következő évtizedekben a váradiak megismerkedhettek Auber, Bellini, Donizetti, Meyerbeer, Flotow operáival és majd az ötvenes években Erkel, Verdi, Gounod, Mascagni, Leoncavallo, Hubay, Bizet és mások műveivel.

A kőszínház megnyitásával, épp a századfordulón mintha súlyponteltolódás volna észlelhető, mert bár a városnak volt saját operatársulata, illetve a színháznak opera részlege, mégis mintha a más tájról érkező hangszer és énekes szólisták hozták a fényt.

Egyelőre, csak a cédulázásnál, a kritikák, ismertetőik csoportosításánál tartok. Még időnek kell eltelnie, amíg az értékelésre is sor kerül. Tény az, hogy a városnak huszonnégy éven át volt saját operatársulata. Ami pedig a fényt illeti, hát igen, föllépett a váradi pódiumon Sarasate, Wieniawski, Joachim József, Pablo Casals, Bartók, Enescu, Dohnányi, Alfred Alessandrescu, Grozăvescu, Basilides Mária, Hubermann. 1914. február 26-án került sor a Hilaria-kórus híres hangversenyére, a kereskedelmi kamara dísztermében. A műsoron Dima-, Vidu-, Chopin-, Verdi-, és

Muzicescu-művek szerepeltek. A kórust Nicolae Firu vezényelte. Föllépett Plopu Délia, Hosszú Nóra, dr. Zigréné. Hosszú Nóra Liszt-, és Bredeceanu-műveket zongorázott. Külön érdekessége ennek a zenei eseménynek, hogy ekkor volt Gh. Dima Mama lui Ștefan cel Mare című kórusának bemutató előadása a Hilaria-kórus és a helyőrségi zenekar közreműködésével.

- *Úgy tudom, hogy Enescu-műnek is volt váradi bemutatója.*

- Igen, itt mutatták be a szerző közreműködésével, 1927. január 16-án, III. szonátáját zongorára és hegedűre. E bemutató a román zenetörténet szempontjából is határkő, hiszen Enescunak ez az első műve, amelyben kimutathatóan jelen van a román folklór.

(A Hét, 1975. január 10. „Pro musica”)

Köteles Pál

Lehetőségek és keretek

Beszélgetés Andrásy Katalinnal

- *Először a nagyváradi Ady Endre Irodalmi Körön hallottalak zongorázni, tavaly októberben. Azóta keveset játszottál. Mi az oka, hogy a nyilvánosság előtt ilyen keveset szerepelsz? A legutóbbi jelentős rendezvénysorozaton a bihari Klasszikus Zene Hetén, ahol a megye zeneéletének ismertjei mind felléptek, te nem szerepeltél. Miért?*

- Ez utóbbira nem tudok pontos választ adni. Talán kifelejtettek. Máskülönbén havonta kétszer fellépek, Thurzó Sándor jóvoltából, a municípiumi, valamint a szakszervezeti kultúrházban. Itt főleg a kollégák képezik a nyilvánosságot. Ezen kívül az Ady-kör és az Irodalmi Kerekasztal rendezvényein is részt veszek. (...)

- *Nemcsak énektanár, hanem zenész is vagy, mi a véleményed a nagyváradi zenei életéről?*

- Elég gyenge a zenei élet. Talán most kezd fellendülni. Ennek elsősorban a szervezés az oka.

- *Mi lenne a zenei élettel, ha nem volna Thurzó Sándor?*

- Akkor azt hiszem, még gyengébb volna. Ő önkéntes alapon végzi a szervezést úgy, hogy előtte le az összes kalapokkal.

Ő segít nekünk, például nekem is, hogy felléphessek. Igaz, néha a filharmónia is segít, de egy évben egyszer, maximum kétszer. (...)

- *Ha tőled függne, akkor mit csinálnál, hogy jobbá tegyed a váradi zenei életet, vagyis hogyan képzeled el a váradi zenei élet jövőjét?*

- Ezen még nem gondolkoztam, de úgy vélem, ehhez alapos tudás, jó szervezőképesség és nem utolsósorban nagyobb lehetőségek kellene. Én elsősorban koncerteket tartanék a tanulóknak. (...) A zenetanulást bevezetném az óvodásoktól kezdve országos viszonylatban. Szerintem csak így lehet kinevelni egy zeneértő és zeneigényes közönséget. Létesítenék egy operatársulatot és feltétlenül egy balettársulatot. (...) Itt Váradon már történt próbálkozás arra, hála Thurzó Sándor jó szervező képességének és ügyszeretetének, hogy egy operatársulatot hozzanak létre. Bemutatkozásuk nagy sikerrel járt. (...)

(Művelődés, XXXV. évfolyam, 1982. szeptember)

Spaller Árpád

Tokaji Ágnes

A sokat vállaló, sokat szereplő előadók közül való. Tanárként is olyan, akire lehet számítani. (...)

- Engem a tanáraink úgy szerettek, mintha a gyermekük lettem volna. (...)

A kolozsvári konzervatórium befejezése után a kinevezésem a nagyváradi filharmóniához kaptam, egy év múltával jöttem át a zeneiskolába. Thurzó Sándor elsőnek keresett fel, mintha az apám lett volna, úgy parancsolt rám: „tudod, hogy most már neked jelen kell lenned a város zenei életében” A szereplésekben sokat köszönhetek neki, s szinte észrevétlen kialakult az életformám! (...)

(Fáklya, 1986. február 16. Zenei arcképcsarnok)

Fábián Imre

Nagyváradí sétá

Thurzó Sándor, a város zenei életének önkéntes intendánsa, a municípiumi kultúrházban hetenként, kéthetenként sorra kerülő kamarazene hangversenyek szervezője, a nagyváradí kamará-operatársulat éltető mindenese, aki mindemellett Nagyvárad zenetörténeti dokumentumait kutatja, összegyűjtött adattára megbízható forrásanyag, melyből több alkalommal elsőrang-beli zenetudósok és zenetörténészek merítettek információkat, a rá jellemző szerénységgel közöl időszakonként publicisztikai írásokat, tanulmányokat Nagyvárad zenei múltjáról, tapintat-tal, de mindig határozottan lép fel a pontatlankodók ellen.

Apropó, pontatlanság!

- Találkozunk tíz órakor, így egyeztünk meg, s néhány perc késésben vagyok - szabadkozom, de Thurzó Sándor nem veszi észre, vagy nem akarja észrevenni a késést. A Megyei Múzeum - barokk palota - dísztermében a vasárnap esti Michael Haydn koncertre készítik elő az ülőteret, a filharmónia kamarazene-kari hangversenyét Acél Ervin karmester dirigálja, klasz-szikus erejű zenét idézve meg...

- Michael Haydn Nagyváradon újra otthonra talált, zenéje iránt az érdeklődés egyre nő, mivel gazdag tárából így csendült fel már többször B-dúr hegedűversenye és szimfóniája, melye- ket Váradon komponált. 1760. március 19-én érkezett a vá- rosba, s két évet töltött itt el. A koncerteket akkor, abban az időben a mai városi néptanács helyén álló, méretében kevésbé impozáns püspöki palotában tartották, a barokk épületet, amelyben vagyunk, csak két év múlva kezdték építeni. Az alap- követ 1762 tavaszán helyezték el, mely alkalom volt a Haydn vezette zenekar szerepeltetésére. Távozásával, úgy nézett ki, pótolhatatlan úrt hagy maga után. Nagyváradról Salzburgba ment, ott lett karnagy, majd a dóm organistája. A pompát kedvelő Patachich Ádám püspök a bécsi udvari zenekar he- gedűsét, a fiatal Karl Ditters von Dittersdorfot nyerte meg a zenekarnak. 1764. április elsején érkezett Nagyváradra. A zene- kart bécsi és prágai muzsikusokkal bővítették. Dittersdorf rend- szeresítette a hangversenyeket: vasárnapi és keddi napon. Világi

tárgyú darabokat is műsorra tűzött, oratóriumokat és operákat vitt színre. Távozása előtt, 1767-ben mutatta be Amore in musica vígoperáját, melynek fő indítéka a szép Juricskai Kata iránt táplált, viszonzatlanul maradt szerelme volt. A nagyváradi első operaelőadásra ismereteink szerint egy évvel korábban, 1766-ban került sor. A zenetudomány mindössze annyit tart számon: volt (!), a szerző neve, a mű címe ismeretlen. A Haydn- és Dittersdorf-időszak mindenképpen kiemelkedő! A cseh Wenceslaw Pichl vallomásából tudjuk – hegedűművész, karmester Dittersdorf keze alatt, aki a mester oratóriumainak latin szöveggönyvírója is – a váradi zenekar olyan jó volt, mint a braunschweigi, a müncheni, a mannheimi, s a stuttgarti zenekar!

- *A vasárnapi Haydn koncertre visszatérve: emlékszik-e rá, hogy ezt a termet néhány évvel ezelőtt koncertekre alkalmatlannak tartották?*

- Úgy jártunk majdnem, mint a Kereskedelmi Csarnok (a mostani Megyei Tervezőintézet) dísztermével, amelyet a századforduló időszakában koncertteremnek használtak, 1911 őszén Pablo Casals ott lépett fel. Erre gondolva, volt olyan próbálkozás – úgy emlékszem, Sándor János vendégfellépésekkor –, hogy a termet visszaállítják koncertteremnek. Nem sikerült. A teremben fantasztikus volt az összezúgás. Nem vették figyelembe ugyanis, hogy az ablakokról hiányoznak a hatalmas mázsás függönyök, a padozatról a szőnyegek, s a próbán közönség sem volt. Majdnem így történt a Barokk-palota dísztermével is, a helyiség akusztikáját mindig üres teremben próbálták ki. Kell a közönség, a telt ház! Bach Parasztkantátája ebben a teremben milyen remekül szólt: De sokan is voltak!

- *Az emlékek Önt személyesen milyen nagyváradi előadótermekhez fűzik?*

- A Heymann-színkörben – ami később mozi lett – a sétálóutca elején, a mai Mercur üzletközpont helyén, 1936-ban lépett fel Broniszlav Hubermann világhírű hegedűművész, a rendkívüli tehetségű román Jan Broșteanu hegedűs. A Kolozsvári Román Opera rendszeresen átjárt Nagyváradra, s én minden előadást megnéztem. Abban az évben, 1936-ban, tizenhat évesen kerültem a filharmónia kamarazenekarába. Boda (Breuer) Oszkár volt a koncertmester, Macalik Alfréd a karmester, nagybögőművész,

az első világháború előtt a krakkói filharmonikusok tagja! A csellistánk: Weiss Miklós, akinek azért kellett eljönnie a Berliini Operától, mert zsidó volt, s a „tiszogatás” Németországban akkor már megkezdődött. Hegedűs volt Miklóssy Gábor – később festőként lett neves ember –, Kertész József kiváló szólista. Az újságíró klubban, a mai ARLUS épületében volt a székhelyünk. Felejthetetlen marad számomra Enescu vendégszereplése, ez már 1938 őszén, november 15-én volt a színházban. Rendkívüli tehetség, nem lehet elfelejteni! A nagyváradi Bartók-koncerteket mások elbeszéléseiből tudom megidézni, dokumentumkötegben őrzöm a váradi tartózkodásáról, látogatásairól szóló cikkeket, kritikákat...

- *Abogy előzőleg már említettem: Nagyvárad zenei életéről teljes értékű dokumentációs anyagot sikerült összegyűjtenie, Michael Haydntól a kortárs zeneszerző, Mihai Pop Bruchentalig, Csire József, teret szentelve olyan jelentős egyéniségeknek, mint Vomácska József, Francisc Hubic, Bihari Sándor.*

- Kevesen tudják, hogy a XIX. századi Várad operacentrikus volt. Ebben a vonatkozásban, hadd említsek néhány jellemző adatot. 1827-ben, néhány hónap leforgása alatt, harminc operaelőadás volt Váradon, többek között Mozart Don Juanja, a Rossini-féle Otello. Érdeemes a műsortervezés koncepciójára is figyelni, Verdi Rigolettóját Olaszországban 1851-ben mutatták be, s rá két évre, 1853-ban a Rigoletto már Váradon is műsoron volt. A helybeli filharmónia szimfonikus zenekarának koncertjei – Nagyvárad Zenekedvelők Egyesülete elnevezéssel – későbbi időszakra esnek. Éppen január 5-én lesz száz éve annak, hogy a Zenekedvelők Egyesülete megtartotta első hangversenyét, Rossini-nyitányt, Mozart g-moll szimfóniáját adták elő. Az egyesület székhelye a Gojdu Líceum előtti épület, az egykori polgári fiúiskola díszterme volt. A zenekari tagok ott próbáltak, házi hangversenyeket tartottak. A zenei egyesület aztán többször felbomlott, majd újraalakult, mindig új névvel. Az együtttest 1923-ban első alkalommal említik, Filharmonikus Társaság néven, ezért ezt a bejegyzést a nagyváradi filharmónia elfogadott alapító dokumentumaként kezelik.

(Fáklya, 1987. december 6.)

Fábián Imre

Portré

Nem hinném, hogy a NAGYVÁRADIAK (szándékos a nagy betű használata, mert a szívvel-lélekkel tősgyökeres váradiakra gondoltam) között lenne olyan, akinek a Thurzó név, Thurzó Sándor és fia, Thurzó Sándor József neve, Nagyvárad zenei múltja szakavatott kutatójának és jelenkori formálójának neve, ne csengene ismerősen. A közel három évtizede a város zenei életét művészi alázattal, önzetlenséggel szolgáló Thurzó Sándor Józsefet, a népszerű művészt kérdeztem életéről, művészetéről.

- *Említetted, hogy a művészi indíttatást otthonról, a szülői házból, az ottani légkörből merítetted. Édesapád, Thurzó Sándor városunk közismert személyisége, aki zenei- szervezői munkássága, valamint zenetörténeti kutatásai alapján külföldön is ismert. Kérlek, beszélj édesapádról, már csak azért is, mivel őt közismert szerénysége miatt erre nem lehetett rávenni.*

- Édesapám is aktív muzsikus volt, aki több mint tíz éven keresztül a színházi zenekar koncertmestereként tevékenykedett. Ma is boldogan emlegeti a sikeres operaelőadásokat, mindig nagy operarajongó volt. A váradi filharmónia egyik alapító tagja, onnan is ment nyugdíjba. Fiatalkorában is rengeteget járt hangversenyre, és ahol megfordult, ott mindent lejegyzett. Később mindent összegyűjtött, ami Nagyvárad zenei életével volt kapcsolatos, majd visszafelé a múltban, egészen a kezdetekig. Rájött, hogy az aktív muzsikálás és a szervezői munka két embert igényel, és idővel mind jobban az utóbbi felé fordult. A feljövő fiatalság támogatását tekintette hivatásának, hogy mintegy a váradi zenei élet spiritus rectora legyen. Így az ötvenes években megszervezte a Bábszínházban a báboperát, a hatvanas és hetvenes években a kamaraoperát. Sok fiatal tehetség indult el innen. A változás után ezt be kellett szüntetni, mivel a tehetséges énekesek hazai és külföldi karriert futottak be. Most édesapám megpróbálja a Kiss Stúdióon belül újjászervezni a kamaraoperát. Nemcsak a város tehetséges művészeit foglalkoztatta, már az iskolapadokban kereste a tehetséges fiatalokat. Évtizedekre visszamenő hagyománya van a fiatalok bevezetésének a város zenei életébe, ahol tanáraik mellett zenélhettek. Ez nagy

önbizalmat, lendületet, kedvet adott nekik. Azóta közülük sokan maguk is tanárok lettek, és örömmel emlékeznek vissza azokra a szerdai összejövetelekre. A világ számos részéből állandóan érkeznek édesapámhoz a köszönőlevelek.

- *Édesapáddal kapcsolatban szóba került a fiatalok nevelése, magad is tanár vagy a Művészeti Líceumban, de ott van a filharmónia, a Varadinum kvartett, a szólókarriered. Hogyan lehet ezt összeegyeztetni és mindenütt helytállni?*

- Én akkor vagyok boldog, ha dolgozhatom. Ezt láttam a szüleimtől is: mindig dolgozni. Délelőtt próba a filharmóniával, délután zeneiskola, előadások, ha egy kis időm van, akkor gyakorolok. A zene szeretetének továbbadása – ez édesapámat is jellemezte és jellemzi – számomra igen sokat jelent. Mindig boldogan megyek be az iskolába, bármilyen fárasztó próba is álljon mögöttem. Úgy vélem, hogy csak szeretettel lehet a fiatalokat megközelíteni, és mindig is próbáltam fiatal kollégaként tekinteni a tanítványokat. Számomra a zenélés, a tanítás nagy munka. Örömet, boldogságot jelent. Amit még fontosnak tartok, hogy a világ brácsásainak szervezetén keresztül – amelynek levelező tagja vagyok – állandóan bővítem a brácsairodalmat az elfekvő, eddig le nem játszott brácsaművekkel.

- *Úgy tudom, neked is írtak már eredeti brácsaműveket.*

- Hála Istennek nagyon sokat írtak, pontosabban 57-et, nagyváradi zeneszerzőktől kezdve mások is az országból. Magyarországról, Németországból, Norvégiából, Svédországból eredeti dedikált műveket. Ezekkel is bővítettem a tulajdonomban lévő közel húszezer művet felölelő, hatalmas brácsairodalmat. Már főiskolás korom óta szenvedélyesen gyűjtjük édesapámmal együtt a brácsaműveket.

- *Michael Haydn életének és munkásságának egy része Váradhoz kötődött. Erről, a hozzáfűződő zenei élményedről beszélj az olvasóknak.*

- Az 1760-as években dolgozott itt Michael Haydn és Karl Dittersdorf. Michael Haydn életrajzával kapcsolatban eltérések voltak a köztudatban, pontosabban ami a Váradon eltöltött éveit illeti. Édesapám közel harminc éve bebizonyította – több tanulmányt is közölt erről a témáról –, miért nem helytállók ezek az adatok, de sajnos ezek azóta is előfordulnak egyes

lemezborítókön. Michael Haydn 1760-ban írta brácsára és orgonára azt a versenyművet, amit a váradi filharmónia is lemezre vett 1985-ben. Érdekessége e műnek, hogy a szerző két változatra írta, vagy orgonára vagy csembalóra. Mi az utóbbit választottuk, mivel külföldön ez addig nem volt ismert. Olyan sikere lett, hogy a londoni Olimpia Compact Disc Társaság kapcsolatba lépett az Electrecorrdal, s átvették annak anyagát, s CD-lemezt készítettek belőle. Rövidesen Európa-szerte hiánycikk lett ez a Haydn CD-lemez. Egyszerűen nem lehet kapni. Évente sok alkalommal hangversenyezünk külföldön, de sehol sem tudok szerezni egy darabot sem belőle. Elfogyott.

- *Sikeres művészi múlt áll mögötted. Neved ismert belföldön és külföldön egyaránt. Ismeretes, hogy már 1990 előtt szinte hagyománnyá vált, hogy a filharmónia egy-egy külföldi útja során mindig akadt, aki kint maradt. Ennek ellenére Te kitarítottál Várad mellett, pedig biztos vagyok benne, hogy külföldön nagyobb karriert futhattál volna be. Honnan ez a szülőföldből való kötődés?*

- Jól ismert, hogy én Várad-centrikus vagyok. Ismerve a város csodálatos múltját – csak zenei élete nyolc-kilencszáz évre tehető – ez nem meglepő. Ezen felül szülőcentrikus is vagyok. Soha nem vetődött fel bennem, hogy valaha is elmenjek innen. Soha nem az anyagi karrier ösztönzött, nem a pénz, a meggazdagodás vezetett. Mehettem volna Németországba, három-négy éve. Szicíliában tudtam volna egy busás összegű szerződést aláírni. Észak-Olaszországba is hívtak. Néhány jelentős hazai város is kecsegtető ajánlatokkal ostromolt az elmúlt években. Nem fogadtam el egyiket sem. Sok értékes filharmónia tag, vagy országos hírű művész, tanár elvándorolt az évek folyamán, de legtöbbször elnyelte a nagyvilág. Mindig is Nagyvárad szeretete tartott itt és az, hogyha engem ez a város nevelt, miért ne lenne haszna is belőlem, magam is tartozom szülővárosomnak annyival, hogy ne legyek hűtlen hozzá.

(Bihari Napló, 1995. február 25–26.)

Péter I. Zoltán

A hegedű tanára és művésze - Tokaji Ágnes

- A szüleim unszolására kezdtem a zenével foglalkozni. Amikor a zeneiskola felvételt hirdetett, a szüleim elvittek, és nekem sikerült bejutnom hegedűszakra (...) Később a tanáraink biztattak, és én rákapsoltam, egyre komolyabban vettem, s elsőre sikerült bejutnom a kolozsvári konzervatóriumba. Ott Nagy István volt a tanárom. Ugyanakkor az egyetemen éreztem meg, milyen sokat számítottak a váradi évek, amikor idősebb Thurzó Sándor nógatott, irányított. Azt hiszem, jó kezekben voltam indulásom óta.

- *A konzervatórium elvégzése után hogyan alakult az életed?*

- Tanári pályára léptem, visszajöttem a Művészeti Líceumba. Nekem ez volt minden álmom, és jó érzés, hogy jelenleg ott taníthatok, ahonnan annak idején én magam is elindultam. Váradon közben folytak a hagyományosnak mondható kamarakonzertek, amelyeken gyermekkoromban is szerepeltem. A tanárkodás mellett természetesen folytattam az aktív zenélést is. Thurzó Sándor tanácsára igyekeztünk olyan műveket műsorra tűzni, amelyek különlegességnek számítanak, ami addig nem volt Váradon, például román kortárs zeneszerzők műveit (...)

Szép emléket jelentenek a szerzői estek, amikor megismerkedtem sok hazai komponistával. Sajnos többen közülük ma már nem élnek. De például Felicia Donceanuval, Terényi Edével, vagy tanáraink közül Timariuval és Dan Voiculescuval a mai napig tartom a kapcsolatot. A kamarazenélés már ötven éve folyik Váradon. Boda Oszkár és idősebb Thurzó Sándor indították el és vezették. Amikor már oda jutottam, hogy megszólalt a hegedű a kezemben, Thurzó tanár úr bevont és szerepeltetett. Hegedű és zongora felállásban léptünk fel, Schmidt Magda volt az állandó partnerem. Persze játszottam másokkal is, így Fekete Erzsébettel és Andrásy Katalinnal. (...) 1989 óta a Varadinum vonósnégyesben „élem ki magam”, de rendszeresen játszom a Székesegyház zenekarában is. (...)

(Bihari Napló, 1997. március 11. Pályakép)

Pásztai András

Egy élet a zene bűvöletében

Zenei életünk sok évtizedes, áldozatos, önzetlen munkássága elismeréseként Thurzó Sándort Pro Partim-díjjal tüntette ki a Királyhágómelléki Református Egyházkerület a közelmúltban. Ebből az alkalomból kerestük fel otthonában, hogy nyilatkozzon a Bihari Naplónak.

Több mint húszéves ismeretség köt Thurzó Sándorhoz, aki barátságával is kitüntetett. Az első volt, aki rendelkezésemre bocsátotta gazdag könyvtárát, ezzel is segítve helytörténeti kutatásaimat. Ma is hálásan köszönöm önzetlenségét, segítőkészségét, ösztönzését. Rég szerettem volna interjút készíteni Sanyi bácsival, de Ő ezt mindig szerényen elhárította. A Pro Partium-díj átadása után nagy nehezen beleegyezett egy beszélgetésbe. Az alábbiakban gyermekeveit, egykori tanára emlékét eleveníti fel Thurzó Sándor.

- Weisz Sámuel volt a hegedűtanárom. Hétéves koromban, 1927. május 7-én kezdtem el zenét tanulni. Csak szépet és jót mondhatok róla, mert nem csupán tanár volt, hanem fantasztikusan tudta lelkesíteni növendékeit. Nagyon hamar rászoktattott arra is, hogy a zenében milyen fontos a kamarazene. Gyermekként duettekkel lehetett kezdeni, de ezek az élmények életre szólóak voltak számomra. Körülbelül tízéves lehettem, amikor azt mondta: „Vedd meg fiam, minden héten a budapesti rádióműsort, húzd alá a hegedűműveket, hallgasd meg valamelyik ismerősöddel.” Minden órán be kellett számolnom arról, hogy milyen műveket hallgattam, majd minden óra után duetteztünk. Innen származik, hogy egy egész életen át kamarazene lett az egyik legnagyobb szenvedélyem. Amikor körülbelül 12 éves lettem, azt mondta: „Most már jegyezd meg magadnak az előadók nevét is, ne csak a szerzők és a művek nevét.” Ez nagyon hasznos volt. Amikor már betöltöttem a 15. évet azt közölte: meg kell kezdeni a zenei könyvtár - és kottagyűjtést is.

Rövidesen a filharmóniához kerültem. Akkor is egy fantasztikus tanácsot adott a tanárom: „Ha az elsőhegedűbe akarok ültetni, monddad azt, hogy soha nem játszottál zenekarban, engedjék meg, hogy a második hegedűben szokd meg a zene-

kari játszást.” Ez nagy hatást gyakorolt arra a három kiválóságra, akik abban az időben a filharmóniát vezették: Macalik Alfréd, a festőművész, Boda Oszkár és egy másik európai nagyság, Weisz Miklós. El voltak ragadtatva, hogy egy fiatal kezdő nem törekszik arra, hogy elsőhegedűs legyen egy szimfonikus zenekarban. Az első pillanattól kezdve emberileg is megszerettek.

Szerzői estek

Thurzó Sándor 27 zeneszerzőnek összesen 58 szerzői estet szervezett, a következő sorrendben: Bihari Sándor, Rácz Pál, Corneliu Torsan, Csire József, Lóry István, Ridzyk Gyöngyi, Macalik Alfréd, Ludovic Feldman, Dan Voiculescu, Mansi Barberis, Jodál Gábor, Elise Popovici-Goia, Myriam Marbe, Irina Odăgescu-Țuțuianu, Terényi Ede, Liviu Comes, Dumitru Capoianu, Kozma Mátyás, Claudiu Frunză, Alexandru Velehoschi, Dumitru Bughici, Nicolae Brânduş, Dankó János, Vasile Herman, Papp Lajos, Paulinyi Zoltán, Marco A. B. Couthino. Nem hagyható ki ebből az összeállításból az sem, amit Sanyi bácsi szerényen elhallgatott: a kamarazene szeretete abban is megnyilvánult, hogy megalapította a Varadinum vonósnégyest.

A Varadinum kvartett első koncertjét 1989. november 15-én tartotta. Mikor rákérdeztem, megtudtam, hogy régebben neki is volt egy vonósnégyese. Hangsúlyozta, hogy a Varadinum megalakulásának 14. évfordulóját nagyon szépen megünnepelték a Tibor Ernő Galériában, a hallgatóság és a házigazdák nagy örömére.

Kamaraoperák szervezője

Zene, opera, életpálya: Thurzó Sándor elmondta lapunknak emlékeit a legutóbbi mintegy öt évtized eseménydús történéseiről.

- 1956-ban úgy alakult a helyzet, hogy óriási szerencsével az Állami Bábszínházhoz kerültem zenei vezetőnek. Ott három évet töltöttem el. Életem nagy élményei közé tartozik. Itt ismertem fel, hogy a világ egyik legnagyobb művészete a bábművészet. Attanulmányozva a szakirodalmat megtudtam, hogy a világ minden jelentős színháza báboperákat is tart. A leg-

rövidebb időn belül színre vittük Pergolesi Az úrhatnám szolgáló című operáját. Országosan is nagy sikert aratott. Úgy tudom, hogy Romániában ez volt az első bábopera.

Három év után visszamentem a filharmóniához, mert több prózai bábszínész is attól félt, hogy a nagyváradi bábszínház át fog alakulni báboperává. Hiába mondtam, hogy a zene nem szorítja ki a prózát, csak kiegészíti azt.

A bábszínházban ismertem meg a kamaraoperát, ahogy visszamentem a filharmóniához, már nem tudtam kamaraopera nélkül meglenni, és a Szakszervezetek Művelődési Házában megszerveztünk egy kamaraopera-társulatot. Egy Mozart-operával kezdtünk a Bastien és Bastienne-nel, 47 előadást ért meg. Utána Gheorghe Dumitrescu, majd Doru Popovici egy-egy kamaraoperáját is bemutattuk, majd Dittersdorfnak a Reménytelen szerelem című darabját, összesen 65 előadásban. Ez nekem nagyon nagy öröm volt. A társulat az 1989-es események után szűnt meg, mert nagyon sok énekes elment a kolozsvári magyar és román operához, vagy a budapesti és bécsi operához.

Egy másik öröm részemre, hogy szerzői esteket rendezhettem. Huszonhét szerzőnek összesen 58 szerzői estet tartottunk. Minden szerzőnek nagy öröm volt, de nekem is nagy boldogságot jelentett. A zenei tevékenység mellett foglalkoztam kutatással, írással, tanítással és szervezéssel. Az intézményeknek és kollégáknak, akik szívvel-lélekkel segítettek, támogattak, ezúttal is hálásan köszönöm megfizethetetlen munkájukat.

Koncertmester, majd művészeti titkár

Thurzó Sándor életének következő szakasza a színházhoz kötődik, ott a zenekar koncertmestere lett. A színházi évek után, 1949-től a filharmónia művészeti titkaraként szolgálja a váradi zenei életet. Ekkor már összeállította a több mint hat évtizedes múltra visszatekintő filharmónia gazdag repertoárját.

A nagyváradi filharmóniánál eltöltött időt nagyon gyümölcsözőnek tartotta Thurzó Sándor. Szerinte ennek az időszaknak meglett a haszna, ugyanis amikor a színháztól egy olyan fiatal hegedűst kértek, aki megállja a helyét az elsőhegedűsök

között, és soha egy percet sem késik a próbákról, őt küldték. De adjuk át a szót ismét Sanyi bácsinak:

- Néhány év múlva a színházi zenekar koncertmestere lettem, ami egy életre szóló élményt jelentett, mert ott nagyoperákat is játszottunk a budapesti opera kiváló szólistáival. A karmester dr. Szathmári Endre volt, az operákat mindig ő vezényelte. A második világháború után dr. Adorján András lett az egyik karmesterünk. A színház prózai részét 1948-ban államosították, de ezt követően is játszottak zenei darabokat, már a filharmónia tagjaival. 1949. február elsején a filharmóniát is államosították. Attól kezdve éveken keresztül a filharmónia művészeti titkáráként tevékenykedtem, de mint elsőhegedűs továbbra is játszottam. Ez is egy nagy élmény volt számomra. Azért kértek fel, hogy vállaljam el a művészeti titkárságot, mert akkor már összeállítottam a 61 éves nagyváradai filharmónia repertoárját.

Külön meg kell említenem, hogy volt még egy másik nagy szerencsém akkoriban. Dr. Szalay Elemér, a Zeneiskola igazgatója, zeneszerző, orgonaművész, kiváló énekes volt, s szerencsére tőle tanultam összhangzattant. Végtelenül boldog volt, hogy a növendékei között van egy olyan személy, aki Nagyvárad zenei múltjával foglalkozik. Ha ideje volt rá, órák után mindig elbeszélgettünk, ilyenkor az újabb és újabb adatok felől érdeklődött.

Mint ember, pontosan olyan volt, mint Weisz Sámuel. Mindketten nemcsak nagyszerűen tanítottak, hanem elképesztően tudták lelkesíteni is a növendékeket.

(Bihari Napló, 2003. november 29.)

Péter I. Zoltán

Akik sokat tettek Várad zenei életéért

A napokban tartják meg a III. fesztivált, melyen Michael Haydn, Wenceslaw Pichl és Karl Dittersdorf műveiből játszanak. Thurzó Sándor nyilatkozott.

- *Hosszú és eredményes pályafutás áll Ön mögött. Hogyan került kapcsolatba Nagyvárad zenei múltjával?*

- 1941-ben a zeneiskolában zeneszerzési szakon összehangzattant tanultam dr. Szalay Elemértől. A legnagyobb tisztelettel és szeretettel gondolok volt tanáromra. Minden szempontból egy rendkívüli személyiség volt, aki először a nagyváradai jogi akadémiát végezte el, majd Budapesten orgonaművészi és zeneszerzői szakon szerzett diplomát. Miután hazajött Nagyváradra, a székesegyháznak és a Kossuth utcai zsidó templomnak volt az orgonaművésze, a zeneiskolának pedig igazgatója. Nagyon hamar megtudta, hogy a város zenei múltjával foglalkozom, és nagyon örült, s ebben a témában elbeszélgetett velem. Utána ez feledésbe merült, de egy bizonyos idő után, minden óra után ott tartott, hogy meséljem el a legutóbbi eredményeket. Még most is úgy vélem visszagondolva, hogy ő meg lehetett velem elégedve, ha kíváncsi volt a munkámra.

Egy idő után „rákapcsolt” a nagy témára – ahogyan ő nevezte –, hogy báró Patachich Ádám püspökkel kell foglalkozni, mert a főpap nagyon sokat tett a nagyváradai zenei életért. Foglalkozni kell azokkal az európai rangú zeneszerzőkkel is – Michael Haydn, Wenceslaw Pichl, Karl Dittersdorf –, akiket ő hozott ide. Sőt e szerzőknek a műveit is meg kell szerezni, hogy alkalomadtán minél többet lehessen nyilvános hangversenyen bemutatni.

(Bihari Napló – Exkluzív interjú, 2006. augusztus 23.)

Rais W. István

Fokozatosan bővült a kottatár

Thurzó Sándor, a zenei fesztivál elindítója és egyik főszervezője nyilatkozott lapunknak arról, hogy annak idején miként sikerült Haydn-, Pichl- és Dittersdorf-kottákat gyűjtenie.

- *Miként sikerült elérnie, hogy megszerezze M. Haydn, Pichl és Dittersdorf műveit?*

- Ez abban az időben nagyon egyszerű feladatnak tűnt, mert nekem addigra már volt egy szép kottatáram, mivel a

filharmónia tagja voltam, a színházi zenekarnak pedig koncertmestere. A kottákat az én szülővárosomban szereztem be, mert minden könyvkereskedésben kottakereskedéssel is foglalkoztak. Sőt, volt olyan üzlet Nagyváradon, ahol százezer kotta között lehetett válogatni. Elég szomorúságot okozott, hogy szinte ettől a három zeneszerzőtől alig találtunk valamit. De örültem annak a két-három darabnak is, melyet megszereztem, mert volt miről beszámolnom egykori tanáromnak, dr. Szalay Elemérnek. Ezt követően nemsokára befejeződött a második világháború, utána tíz évig nem adtak útlevelet. Tehát a szerényen elkezdett munka ugyanolyan szerényen folytatódott, de a helyi lehetőségeket kihasználtam, mert sok személynek volt magánkottatára, a magán-zeneiskoláknak is, sőt különböző intézményeknek is, és innen is sikerült valamit összeszedni.

- *Külföldre is elutazott a kottákért?*

- Tíz év után kétévenként adtak útlevelet. Akkor az ember arra gondol, hogy Budapesten ez nem lehet probléma, ezen zeneszerzők után kutakodni. Valóban így is volt, de meglepetés ott is érte az embert, mert alig lehetett ettől a három nagyszerű zeneszerzőtől valamit találni. De annak a kevésnek is nagyon örültem. Nagy meglepetés ért, hogy a második világháború után Michael Haydn műveit Budapesten sorozatszerűen adták ki. Ennek is megvan a magyarázata, mert 1807-ben az Esterházy-kottatár részére ennek a három zeneszerzőnek a műveit, illetve a kéziratait megvásárolták, és ebben benne volt a nagyváradi anyag is. Ez a kottatár a második világháború után az államosítás miatt a budapesti Országos Széchényi Könyvtárba került. Ezért tudták ezeket a műveket kiadni.

- *Miként tudták felhasználni ezeket a kottákat?*

- Amit csak lehetett, mindent felvásároltunk, nemcsak a kamarazenei kottákat, vagy az egyszerű dolgokat, amelyeket a saját kamarazene-rendezvényeinken tudtuk alkalmazni, hanem megvettük Michael Haydn szimfóniáit is. Ez nagyon jó ötletnek bizonyult, mert 1962-ben amikor az egyik kamarazenehangversenyünkön egy Michael Haydn-művet első alkalommal műsorra tudtunk tűzni, ebbe a folyamatba hamar bekapcsolódott a filharmónia is, mert tudtunk kölcsönözni Michael Haydn-

szimfóniákat. Ez a filharmóniának is nagyon jól jött, mert azokban az évtizedekben a bukaresti hanglemezzvállalat nagyon sok felvételt készített a nagyváradi filharmóniával, és ezeknek a felvételeknek mind belföldön, mind külföldön nagyon szép sikereik voltak.

Egy müncheni újságban olvastam, hogy fél év múlva Münchenben meg fog jelenni egy Michael Haydn-mű, amit Nagyváradon írt 1761-ben - mondta Thurzó Sándor - Kapcsolataim révén egy fél év múlva ezt a kottát is megkaptam. Szeretném hangsúlyozni, hogy a bukaresti hanglemezzvállalat ezt a művet is felvette, és ez a felvétel világbemutató volt, amire a londoni kiadó nagyon hamar felfigyelt és megjelentette CD-n is.

Zenei fesztivál Nagyváradon

Thurzó Sándor zenetörténész M. Haydn, Pichl és Dittersdorf művei megszerzésének háttéréről is beszélt a Bihari Naplónak.

- *Műsorra tűzték ezen európai rangú zeneszerzők műveit?*

- Maradjunk 1962-től napjainkig. Ez 44 év. Ez idő alatt ennek a három zeneszerzőnek a művei Nagyváradon, különböző hangversenyeken 345 alkalommal szólaltak meg. Nem azért sikerült ezt így megoldani, mert akkorára gazdaggá nőtte ki magát a kottatáram, hanem az volt a jó, hogy ezek a művek a közönségnek és az előadóknak nagyon tetszettek, sokszor műsorra lehetett ezeket tűzni. Ekkorára mi ebben a témában már nagyon benne voltunk, és tudtuk, hogy ez a három európai rangú zeneszerző nagyon megérdemelné, hogy Nagyváradon fesztivált szervezzünk a tiszteletükre. Abban az időben erre gondolni sem lehetett, illetve gondolni lehetett, csak megvalósítani nem. Viszont 16 évvel ezelőtt, a rendszerváltozás után, ezt mindenképpen meg lehetett volna oldani, de nem mertünk belevágni, mert egy fesztivált nem tudtunk volna hosszú időn keresztül ellátni műsorról, hanem továbbra is a művek beszerzésére összpontosítottunk. Jó néhány év alatt nagyon sok szép anyaggal gazdagodott. Viszont amikor már el lehetett volna kezdeni a fesztivált, mert az anyag rendelkezésünkre állt, akkor

pedig azért nem kezdtük el, mert közeledtünk egy nagyon fontos évfordulóhoz. Ugyanis 2004-ben volt 40 éve, hogy a nagyváradai közönség, felekezeti és nemzeti különbség nélkül, összefogott és megmentette a Szent László-templomot a lebontástól. Nekünk ez többszörös örömet jelentett, abból a szempontból is: tudtuk azt, hogy a Szent László-templom az 1700-as években székesegyház volt, 1723-tól 1780-ig. Tehát akkor már éreztük, hogy ezzel az első fesztivállal a Szent László-templomot is ünnepelni kell.

És valóban így is tettünk.

(Bihari Napló, 2006. augusztus 23.)

Rais István

Továbbéltetni a nagyváradai zenei életet

Nagyváradon harmadszor szervezik meg azt a fesztivált mellyel Michael Haydn, Wenceslaw Pichl és Karl Dittersdorf emlékének is adóznak. A fesztivál ötletadója és lelkes szervezője nyilatkozott erről.

- *Mi célt szolgál a fesztivál megszervezése?*

- Ezzel a fesztivállal ezt a három zeneszerzőt és műveiket ünnepeljük, de ünnepeljük a katolikus püspökséget is, és báró Patachich Ádám püspököt, aki hatalmas anyagi áldozatok árán oldotta meg, hogy Nagyváradon az egyházzenei élettel párhuzamosan megeremtette a mai értelemben vett zenei életet is, hogy szimfonikus hangversenyek, oratóriumi előadások, operák, hangversenyek legyenek. Ezt mind Patachich Ádám oldotta meg 246 évvel ezelőtt. De tudok egy frissebb példát is mondani. Az elmúlt években Németországban egy kis könyvecskét jelentettek meg Michael Haydnról, illetve az ő tiszteletére és emlékére abból az alkalomból, hogy ebben az évben van halálának a 200. évfordulója. Ez a kiadvány felsorolja ennek a három alkotónak a művei közül azokat az alkotásokat, amelyről lemez- és CD-felvételek készültek, természetesen nemzetközi szinten. Amikor a kezünkbe került ez a kiadvány, öröm és boldogság

volt látni, hogy ebben a nagyváradai filharmóniának a neve is tízszer szerepel.

Szeretném megemlíteni, hogy szinte egy életen át kapcsolatban voltam a filharmóniával, és úgy vagyok ezzel az intézménnyel még ma is, mint minden édesanya, aki nagyon szereti a saját gyermekét.

- *Mi adott Önnek erőt mindehhez a nagy munkához, ahhoz, hogy még ma is aktívan részt vesz a váradi zenei életben?*

- Egy életen át úgymond így szórakoztam. Emellett fantasztikusan nagy szerencsém volt nekem egy életen át, hogy a tanáraimnak szót fogadtam és nagyon szerettem olvasni. Szomorúság tölt el, hogy erről a kiválóságról, az 1947-ben meghalt Szalay Elemerről a fiatalság szinte alig-alig tud valamit. Nekem olyan örömet és boldogságot jelentett, hogy egy ilyen nagy témára hívta fel a figyelmemet, hogy szinte 250 évvel ezelőtti nagyváradai zenei életet éltetni lehet napjainkban is, és azonkívül pedig ez a három alkotó megérdemli, a városnak is haszna van belőle, de haszna van az országnak is, hiszen ez tekintélyt jelent, a nemzetközi érdeklődés középpontjába kerülünk, és ha a továbbiakban is ezt jól és ügyesen végezzük, akkor előbb-utóbb ez a fesztivál egy nemzetközi fesztivállá nőheti ki magát. De maga ez a téma is kimeríthetetlen.

- *Van aki folytathatja ezt a munkát?*

- Igen, reménykedhetem, hiszen lelkes kollégák vannak, de ott van a fiam, az unokám, szóval még családi vonatkozásban is reménykedem benne, mert én már nem sokáig csinálom, de leraktam az alapjait annak, hogy tovább éljen ez a dolog.

(Bihari Napló, 2006. augusztus 23.)

Rais W. István

Thurzó Sándor 80 éve hegedül

Thurzó Sándor zenetudós 80 évvel ezelőtt kezdett el hegedülni, Weisz Sámuel zenetanár irányításával. Erről, illetve pályafutásának egyéb fontos mozzanatairól a közelmúltban nyilatkozott a Bihari Naplónak.

- *Hány éves korában kezdett el zenét tanulni?*

- Az édesapám és Weisz Sámuel gyermekkorukban ismerték meg egymást, és ez a gyermekkori barátság sokáig megmaradt. Weisz Sámuel zenetanár lett, és amikor hét éves voltam, azt említette meg édesapámnak, hogy van négy gyermeked, legalább egyet tanítassál zenére, mert nem lehet tudni, hogy mi alakul belőle. Ha semmi, az is hasznos lesz, mert közelebb kerül a komolyzenéhez. Ebben az évben tehát május 7-én volt nyolcvan éve, hogy elkezdtem hegedülni tanulni. Weisz Sámuel azonban, nem csupán mint növendékére tekintett rám, hanem úgy is, mintha családtag lettem volna. Tizenegy éves koromban arra hívta fel a figyelmemet, hogy minden héten meg kell venni a budapesti rádióműsört, meg kell jegyezni a hegedűműveket, és amennyit csak lehet, meg kell hallgatni. De egy évvel később már azt említette meg, hogy nem elég, ha csak a szerzők nevét jegyezzük meg, hanem meg kell tanulni az előadók nevét is, mert azzal már egy kis kitekintést nyerünk a nemzetközi zenei életre.

Amikor pedig 14 éves voltam, szinte parancsszerűen követte, hogy itt az ideje, hogy kezd el gyűjteni a zenei könyvtárat, a kottatárat, és el kell kezdeni rendszeresen olvasni a zenei folyóiratokat is – mondta lapunknak Thurzó Sándor. – Hetvenegy évvel ezelőtt amikor felkészített a filharmónia, illetve a kamarazenekar meghallgatására, egy Bach E-dúr partitúrát játszottam teljes egészében kívülről. Még ma is arra gondolok, hogy bátorításként azt hangsúlyozta ki, hogy „az a három kiválóság, aki a jelen pillanatban vezeti a filharmóniát – Macalik Alfréd festőművész, akinek sok-sok köze van a zenéhez, Boda Oszkár, a kiváló zenetanár, és Weisz Miklós, a gordonkaművész, aki a berlini opera zenekarának a szólistája – mind a hárman meg lesznek elégedve a játékkal, és az elsőhegedűsök közé ültetnek. De te mond azt: tessenek nekem megengedni, hogy én nem az elsőhegedűben szokjam meg a zenekari játszást, hanem a második hegedűben, mert én még soha zenekarban nem játszottam. Meglátod, hogy nagyon meg lesznek lepődve” – mondta és valóban így is történt. Nemsokára a színháznak ismét volt zenekara, és annak már én voltam a koncertmestere.

- *Weisz Sámuel útmutatásaiból, tanácsaiból még számos haszna származott önnek.*

- Hetvenegy évvel ezelőtt a színháznak már nem volt zenekara, tekintettel arra, hogy 1924-ben megszűnt a Nagyváradi Opera, és lassacskán felszámolódott a zenekar is - közölte Thurzó Sándor zenetudós. - A színház csak akkor szerződtetett ad hoc, illetve alkalmi zenekart, ha éppen arra szüksége volt. És egy ilyen alkalommal egy fiatal hegedűst kértek a zenekarból, aki megállja a helyét az első hegedűben is, és nem késik még próbákról sem egy percet sem. Engem küldtek, és ismét hasznom lett abból, hogy megfogadtam Weisz Sámuel jó tanácsait.

Minden tanár ismeri a növendékét, és ő tudta azt, hogy én mennyire szeretek olvasni, ezért azt ajánlotta, hogy állítsam össze a filharmónia repertoárját. Elkezdtem az ő segítségével, és ez is hasznos hozott, mert 1949. február elsején a váradi filharmóniát államosították, Romulus Botto segítségével és támogatásával, aki rendkívüli szervezői adottsággal rendelkezett. Különböző zeneszerző volt, karmester, és a konzervatóriumnak ő volt az igazgatója.

- *Mennyi időt dolgozott a filharmóniánál?*

- Akkor a filharmónia már hatvanegy éve működött, és én ebből a hatvanegy esztendőből az utolsó tizenhárom évet ott töltöttem, természetesen kisebb-nagyobb megszakításokkal, de ez az idő elegendő volt arra, hogy a zenei intézmény repertoárját összeállítsam. Romulus Botto tudta ezt, és arra kért, hogy én legyek az állami filharmóniának a művészeti titkára, hogy minél több olyan műsort állítsak össze, olyan zeneszerzőknek az alkotásaiból, melyek még nem szólaltak meg városunkban. Nyomatékosan hangsúlyozta, hogy az ilyen műsorok nem csak a filharmóniának jelentenek rangot és tekintélyt, hanem a városnak is.

Romulus Botto ugyanakkor azt is tudta, hogy én a színházi zenekarnak nemcsak koncertmestere vagyok, hanem kottatárosa is, ezért arra is megkért, hogy a kottatárat is én kezeljem. De ez a kérés már mindenféle szempontból sok-sok problémával jár, tekintettel arra, hogy a filharmónia 61 éves múltja feje

fölött két világháború zúgott el, és az értékes szép nagy kottatárból szinte alig-alig maradt meg valami. Romulus Botto arra bátorított, ösztönzött és kért, hogy ne csak kezeljem ezt a maradék, szegényes kis kottatárat, hanem törekedjek arra, hogy az állami filharmóniának legyen egy szebb, értékesebb és nagyobb kottatára, mint amilyen volt. Sok-sok munkával ez is sikerült. Befejezésékképp pedig köszönöm a Jóistennek és a volt tanártársaimnak, Weisz Sámuelnek, dr. Szalay Elemérnek és Romulus Bottonak, hogy megszerettették velem a komolyzenét, és ezzel boldoggá tették az életemet, mert megérlelődött bennem is az az érzés, amit sokan tudnak, hogy a komolyzene imádság.

(Bihari Napló, 2007. december 29.)

Ciucur Losonczi Antonius